

Л. О. АНУФРІЄВ

ВИЩЕ РІВЕНЬ

НАУКОВО-АТЕЇСТИЧНОЇ ПРОПАГАНДИ

XXI з'їзд КПРС підсумував ітоги величезних досягнень народів Радянського Союзу в усіх галузях господарства, соціально-політичного життя і культури та обговорив конкретну програму комуністичного будівництва, нового підйому економіки, культури і матеріального добробуту трудящих. Ця велична програма не має собі рівних в історії людства. Народи Радянського Союзу, керовані Ленінською партією, безпосередньо підійшли до здійснення вікової мрії трудящих—до побудови комуністичного суспільства.

В період поступового переходу від соціалізму до комунізму комуністичне виховання трудящих набуває величезної ролі. В нашій країні остаточно переміг соціалізм та неподільно панує соціалістична ідеологія, основу якої складає марксизм-ленінізм — науковий матеріалістичний світогляд.

Перемога передової соціалістичної ідеології не означає, що в радянському суспільстві повністю ліквідовані усі рештки буржуазної ідеології, усі залишки капіталістичного світогляду та моралі. Серед цих залишків не останнє місце належить релігії.

Релігія — це один з найживучиших і важко переборюваних ідеологічних пережитків минулого.

В умовах гострої ідеологічної боротьби між табором соціалізму і табором імперіалізму релігійні пережитки тимчасово оживають, являючи собою найрозповсюдженішу різновидність колись панівної ідеології. Саме тому боротьба з релігійними пережитками повинна бути упертою та безустанною.

Комуністична партія завжди вважала релігію приватною справою щодо держави, виступала проти усіх видів релігійного гніту. Релігійні погляди вільно проголошуються в нашій країні. Але комуністична партія ніколи не була байдужою до релігії. К. Маркс, Ф. Енгельс, В. І. Ленін всебічно викривали соціальні основи релігійних вірувань, доводили несумісність будь-якої релігійної ідеології з науковим світоглядом, вказували шляхи переборення релігійних забобів. Науковий світогляд пролетарської партії не може примиритися з релігійним дурманом, тому партія завжди вела послідовну, принципову, непримиренну боротьбу з релігією.

Процес звільнення трудящих від релігії не може бути ефективним, якщо він здійснюється адміністративними методами. К. Маркс та Ф. Енгельс вказували, що заборона або переслідування релігії можуть лише підсилити релігійні почуття. В. І. Ленін підкреслював, що переборення

релігійних пережитків вимагає систематичної, терпеливої ідейно-виховної роботи, широкої пропаганди наукового марксистського світогляду без будь-якої образи релігійних почуттів віруючих, бо це може привести лише до закріплення релігійних забобонів.

Пропагувати науковий світогляд, глибоко і всебічно викривати непереконливість релігійних поглядів значно складніше, ніж викривати реакційну антирадянську діяльність духівництва, що було головним в антирелігійній пропаганді до перемоги соціалізму.

Своєю участю в боротьбі за мир служителі культу всіх віросповідань, особливо «православні» церковники, підняли в очах віруючих мас свій авторитет як «помічників» Радянської влади. Цей факт допомагав посиленню впливу церкви та сектантських проповідників на віруючих, хоч інша позиція церковників та сектантів в боротьбі за мир була б неможливою.

Разом з тим, для того, щоб зберегти серед віруючих свій авторитет «помічників» Радянської влади, церковники та сектантські проповідники змушені були шукати нових форм пропаганди релігійних поглядів, приймаючи до уваги сучасний стан науки.

Так, в нинішній час небагатьох віруючих задовольняють вигадки про те, що «господь» за шість днів «створив» світ із «нічого», створив першу людину — Адама та вклав у нього живу душу, що найголовніше в християнській релігії — це турбота не про «грішну землю», а про «потойбічний світ» і т. ін.

Звичайно, церковники як і сектантські проповідники не можуть відмінити чи замінити жодного догмату, канону, чи християнської заповіді, але з метою спасти ідею «творіння» вони намагаються тепер тлумачити її інакше, пристосовуючись до нових умов, до даних сучасної науки та настроїв віруючих. Саме тому це «творіння» стали тлумачити тепер як тривалі процеси, що тягнулись цілі геологічні періоди й нараховували мільйони років.

Навіть більше, як твердять сектантські проповідники, коли господь бог почав творити землю, уже існували матерія, маса, енергія з своїми закономірностями, але в хаотичному стані—і бог дав всьому лад.

Один з християнських догматів проголошує земне життя «суетою сует», а головне призначення людини — готуватись до прийдешнього життя на тім світі, де він ніби знайде вічне щастя. Але тепер церковники твердять, що християнство не забороняє своїм послідовникам дбати і про земний добробут, користуватись земними радощами. Більше того, вони навіть заявляють, що основна мета християнства — це побудова царства божого на землі шляхом здійснення христових заповідей в умовах земного життя.

Як відомо, найбільш розповсюдженим в християнстві є догмат про працю як про прокляття боже, як про кару людства за гріхи прародителів — Адама та Єви.

В умовах соціалістичної дійсності, коли праця перестає бути тягарем, церковники стали визнавати, що труд — основа суспільства, без нього жодне суспільство не може існувати, він облагороджує людину і являється виконанням обов'язку перед богом. Тим самим церковники хочуть показати, що вони також борються за комунізм і за труд, як основу цього ладу.

Загальновідомо, що наука і релігія — це антиподи, між якими точиться безперервна боротьба. Проте виступати зараз одверто проти науки занадто ризиковано, бо для всіх очевидно, що наука — най-

важливіший фактор в розвитку радянського суспільства в будівництві комунізму.

Саме тому церковники змушені всіляко викручуватись, намагаючись припасувати релігійні погляди до наукових, вони починають запевняти, що наука та релігія в основі своїй не суперечать одна одній і навіть невіддільні одна від одної. Вони доводять, що тільки підкріплена та обґрунтована наукою віра може перетворити релігійну людину із раба божого в друга божого.

Служителі культу намагаються перебудувати свою пропаганду не тільки за змістом, але й з боку форми, щоб вона була більш доступною, краще відповідала запитам віруючих. Духівництво одержує тепер спеціальні вказівки, як краще обслуговувати віруючих. Ці вказівки зводяться до слідуючого: пастир-проповідник повинен бути тісно зв'язаним з життям своєї пастви, своєї країни, свого народу, тоді його проповіді носитимуть не схоластичний, а життєвий характер, відповідаючи насущним потребам і релігійним запитам віруючих.

Усе це надає активній боротьбі з релігійними забобонами особливого значення, на що партія звертає і звертає увагу. Ще в 1944 р. ЦК приймає рішення «Про організацію науково-просвітної пропаганди», в якому поширення наукових знань розглядалося як основа атеїстичної пропаганди. В постанові ЦК КПРС від 10 листопада 1954 року «Про помилки у проведенні науково-атеїстичної пропаганди серед населення» підкреслювалася непримиренність наукової ідеології та релігійного світогляду, висувалися конкретні заходи щодо поліпшення боротьби з релігійними забобонами.

Завдання в тому, щоб уміло, вдумливо, на конкретних наукових фактах показувати необґрунтованість релігійних вигадок та міфів, шкідливість релігійних обрядів та несумісність їх з інтересами радянських людей — будівників комунізму.

Активна, уміла та наступальна атеїстична пропаганда пробуджує у віруючих інтерес до науки, бажання читати книжки, слухати лекції та бесіди на релігійні теми.

В умовах перемоги соціалізму та панування наукової соціалістичної ідеології широке розповсюдження наукових знань має величезне значення в боротьбі проти релігії. Тому в основі атеїстичної пропаганди повинно лежати популярне пояснення різних явищ навколишнього світу, природи та суспільства.

Розкриваючи безпідставність релігійних вигадок про «творіння» світу богом, необхідно широко розповсюджувати знання про будову всесвіту, про виникнення життя на землі, популяризувати новіші відкриття в області астрономії, хімії, біології та інших наук. Природничо-наукові знання допомагають трудящим вірно розуміти явища навколишнього світу і не залишають місця для бога, духів, чудес і т. ін.

Так, наприклад, астрономія пояснює будову всесвіту, рух небесних тіл—сонця, планет, зірок. Дані цієї науки показують неосяжність всесвіту, який являє собою матерію, що вічно рухається і постійно міняється.

Видатний російський вчений М. В. Ломоносов наніс нищівний удар релігійним казкам про «створення світу богом із нічого».

Якщо Коперник та Галілей відкидали релігійне вчення про землю як центр всесвіту, про її нерухомість, а Ломоносов викрив біблейське вчення про створення миру, то Дарвін знищив релігійний міф про божественне походження людини — «вінця творіння». Дарвін завдав ни-

щівного удару релігійній вигадці про створення людини богом. Він науково довів, що людина — продукт довгого, триваючого мільйони років розвитку органічного життя та в корені викрив твердження релігії про незмінність рослин, тварин та самої людини.

Сучасна павловська матеріалістична фізіологія все глибше проникає в суть процесів, які відбуваються в людському організмі, а також в організмі тварин та рослин. Це теж звільняє віруючих від містики та релігійних пережитків. Наука руйнує релігійну віру в існування «безсмертної душі».

Або візьмем іншу науку—геологію. Геологія незаперечно довела, що Земля має свою довгочасну історію.

Земна кора складається з різних пластів, кожний з яких утворювався на протязі сотен мільйонів років. Геологія відкинула релігійні догми про незмінність природи, в тому числі і Землі, ніби створеної «всевишнім».

Пропаганда природничо-наукових знань повинна бути глибоко аргументованою, філософськи обгрунтованою, пов'язаною з боротьбою за науково-матеріалістичний світогляд, бо наука не зводиться до серії фактів, а дає їм пояснення, робить теоретичні висновки, що мають характер світогляду.

Необхідно пам'ятати вказівку Леніна про те, що без філософського обгрунтування ніякі природознавчі науки не можуть переможно боротися проти буржуазних ідей та буржуазного світогляду. Для успішної боротьби з ними природознавець мусить бути діалектичним матеріалістом. Тому необхідний тісний зв'язок філософії й природознавства, необхідне філософське збагачення сучасних наукових відкриттів. З позицій послідовного філософського матеріалізму треба роз'яснювати антинауковий характер всякої релігії, показуючи її цілковиту безпідставність.

Для науково-атеїстичної пропаганди особливо важливе значення набуває вказівка В. І. Леніна про те, що масам необхідно «дати найрізноманітніший матеріал з атеїстичної пропаганди, знайомити їх з фактами з найрізніших галузей життя, підійти до них і так і сяк для того, щоб їх зацікавити, пробудити їх від релігійного сну, розворушити їх з найрізніших сторін, найрізнішими способами і т. п.». (В. І. Ленін, Твори, т. 33, стор. 195).

В останні роки науково-атеїстична пропаганда в Одеській області підсилюється. Утворений «Будинок атеїста», що став справжнім центром організаційної та методичної роботи, тут проводяться цікаві вечори, бесіди, читаються змістовні лекції, даються консультації. Збільшилася кількість виїздів лекторів у райони області. Товариство по поширенню наукових та політичних знань, обласне управління культури, вищі учбові заклади, бібліотеки міста та області провели значну та корисну роботу у цій галузі.

Прямий обов'язок культурно-просвітних установ і в тому числі музеїв, зокрема Одеського археологічного музею, що являє собою одне з найстаріших вогнищ культури в нашому місті і навіть в усій країні, — максимально підсилити виховну роботу серед трудящих, розгорнути по-лум'яну пропаганду рішень XXI з'їзду КПРС, активно ввімкнутися в науково-атеїстичну пропаганду.

Треба підкреслити, що музейна робота дає можливість глибоко та науково і при тому конкретно та наочно розгорнути цілу низку важливих тем з цієї галузі. Чудові пам'ятники, що зберігаються в Одесько-

му археологічному музеї, ще недостатньо використані для цілей науково-атеїстичної пропаганди. Між тим, в музеї зберігається велика кількість таких експонатів, які при вмілому та творчому використанні можуть бути надзвичайно цінними: де, як не в музеї, можуть трудящі не тільки почути правдиве слово, але і на власні очі побачити, наприклад, конкретні умови виникнення релігії? Адже тут сама експозиція присвячена первісно-общинному суспільству, розкриває на конкретному матеріалі марксистську тезу про те, що релігія не є одвічною, що вона є «фантастичним відображенням у головах людей тих зовнішніх сил, що панують над ними в їх повсякденному житті» (К. Маркс, Ф. Енгельс, О релігії, М., 1955, стор. 113), що вона народилася як наслідок безпорадності первісної людини у боротьбі з силами природи.

Де, як не в музеї, викривати релігійне вчення про «сотворення» людини богом, про «райське життя» наших предків? Адже пам'ятники музею підтверджують правильність наукового пояснення походження людини, підтверджують правильність вчення Ф. Енгельса про роль праці в утворенні людини, правильність вказівки В. І. Леніна про те, що ніякого «золотого віку» у минулому людства немає. Хто ж, як не працівники музею, мусять виступати в місті та в області з переконливими, науково-витриманими атеїстичними лекціями та бесідами?

Величезні—і також недостатньо використані—можливості для атеїстичної пропаганди дає і решта відділів музею. На конкретних пам'ятниках стародавнього Єгипту, Греції, античних міст Причорномор'я слід показувати нову роль релігії у класовому суспільстві, де вона стає знаряддям гніту та експлуатації, стає видом «духовної сивухи» (К. Маркс), яка глушить у пригноблених активність, революційні поривання, волю до боротьби. А в розділі, присвяченому Київській державі, можна знайти місце для показу, з одного боку, прогресивності прийняття християнської релігії в X ст., а з другого—для викриття експлуататорської сутності російської церкви, її прислужництва перед панівними класами, її ганебної ролі у придушенні народних рухів проти феодального гніту.

Говорячи про роль музею в атеїстичній пропаганді, не можна забувати і про такі форми роботи, як спеціальні змінні виставки, виставки атеїстичної літератури, вечори питань та відповідей. Чому б не створити серію плакатів, які можна поширювати і за межами музею? Хіба не можна розробити виставки, присвячені борцям з релігійним дурманом, або жертвам церковних переслідувань?

Боротьба з релігійними забобонами не мусить і не може обмежуватися тільки вузьким профілем музею. Треба викривати і сучасні форми діяльності релігійних організацій, про що говорилося вище. Треба вести активну пропаганду комуністичної моралі, ідей дружби народів, пролетарського інтернаціоналізму і т. ін. І головне: всі ці міроприємства треба здійснювати не випадково, не епізодично, а систематично, по заздалегідь розробленому плану, об'єднуючи свої сили з «Будинком атеїста», з іншими культурно-просвітними установами, з вузами та школами. Треба постійно пам'ятати, що науково-атеїстична пропаганда—це конкретний внесок у справу комуністичного виховання трудящих.